

ספר זכרון פני משה

לכבודו ולזכרו של
ר' משה יצחק עזרל ז"ל

כולל חידושי תורה בהלכה ובאגדה מאת רבותיו, ידידיו, ובני משפחתו
וכן גנוזות מרבתינו מצוקי ארץ זצ"ל אשר נדפסו כאן לראשונה

וגלוח אליו
קונטרס
ים בדרום

העוסק בשאלה חמורה בבתיבת גיטין בעיר אטלאנטא
מלפני למעלה ממאה שנה
כולל תשובות גדולי רבני אמריקה אשר רובן לא ראו אור מעולם

יו"ל לרגל עשר שנים לפטירתו

מנחם אב תשפ"ב

לכל עניני הספר נא לפנות אל

יהודה עזרל

404-578-4883

yehudaesral@gmail.com

עריכה ועימוד, גרפיקה והדפסה ע"י

מכון עלה זית

עריכת ספרים מרישא עד גמירא

publish@alehzayis.com | 732.513.3466
FAX: 732.865.7002 | 732.387.7841

רבי שלמה פישר זצ"ל

ראש ישיבת איתרי ומח"ס בית ישי

מכתבי תורה

סוגיא דהכנה, וענינים שונים-בענין מצות שלוח"ק, שחיטה, סתם ואח"כ מחלוקת, הרמח"ל, שו"ת בשמים ראש-ענני הכבוד, מצות ישוב הארץ-הערות ריש מס' מכות, דין שומע כעונה בתק"ש-ענין קרבן פסח, סוד ביעור חמץ

מכתב א. סוגיא דהכנה, וענינים שונים

ב"ה מוצש"ק משפטים שנת בה יבוא תשבי לפ"ג. ירושת"ו.

לרחימאי דיתיב בתוונני דלבאי ליפא נר"ו. שלום רב.

שני מכתבך הגיעוני. ולי מה יקרו רגשי אהבתך והשתתפותך בצערי וברכותיך מקרב לב. תשואות חן חן לך. שא ברכה אלף פעמים ככה מאדון המערכה, ותזכה לאסוקי הלכה מתוך שלוח ורוחה ואושר והצלחה.

ת"ל כי החלימיני והחזירני לאיתני והשיבני על כני כמשפט הראשון ברוך הגומל לחייבים טובות שגמלני כל טוב.

במה שהארכת בענין דברי תוס' ביצה ל' הנה בסוף כתבת בעצמך פירכא על דבריך, דא"כ אמאי לא נימא שכבר מערב החג הוכן ההיתר שידוע אז שבעוד עשרה ימים יהא מותר. ומה שכתבת ליישב משום שמושג ההכנה לענין זה הוא דוקא מיום ליום כנודע מהראשונים בסוגיין, הנה ביארת הנעלם בנעלם ממנו דהא גופא טעמא בעי מהיכ"ת

א. הגאון האדיר רבי שלמה פישר זצ"ל שהיה ראש ישיבת איתרי ומח"ס בית ישי חידושים ודרשות היה בקי בכל חדרי תורה אשר כל רז לא אניס ליה. המכתבים אלו שמגלים רק אפס קצהו מגאונותו ובקיאותו הנפלאה נשלחו לפני קרוב ליובל שנה לתלמידו חביבו הרה"ג ר' ליפא געלדוורטה שליט"א אשר באדיבות מסרם לנו לדפוס, ותשו"ח לו. הגאון זצ"ל נפטר תוך שנה זו, ודברים אלו שבכתב הם הם זכרוננו, ויה"ר שיהיו לעילוי נשמתו.

יהא כך מושג ההכנה. והאמת הברורה בכוונת התוס' היא כמ"ש בחזו"א סוף קונטרס המוקצה וז"ל יש לעיין א"כ כמה וכל שאינן נאכלין חיים ועצים דהוו מוקצה בשבת יהא אסור ביו"ט שאחר השבת, ואפשר דהכא דביה"ש דט' היה אסור מחמת מצוה מספק ואזיל ליה איסורו כשחשכה שהוא כבר יו"ט, ומיהו אי הוה שרי ביו"ט היה יו"ט מכין לעצמו, אבל כיון דלא באה הראויות שלו ביו"ט מחמת איסור מוקצה אשתכח דהא דאזל ליה ביו"ט איסור מוקצה של מצוה הוכן בזה לשבת ולא ליו"ט כו' ע"ש. ובדבריו ז"ל אודה כל האריכות שהאריך בענין זה בספר "משנת ר' עקיבה" (שנדפס בדור העבר בירושלים) סי' א' ע"ש.

בענין הכנה באפרוח עיין אפיק"י ח"ב סי' י"ח שהשיג על מש"כ הש"ש בסי' י"ז דסברת ה"ר יחיאל היא היא סברת הר"ן, דליתא, אלא שתי שיטות הן, דלדעת ה"ר יחיאל עצם הלידה באפרוח היתה ביצת האפרוח מוקצה, וירד איסורו ההוא ואפ"ה לא יצא ההיתר לפועל ביו"ט מפני איסור נולד שעליו נמצא שאין הראויות חלה אלא בשבת ודו"ק.

אגב, שם באפיק"י סי' ט"ז הקשה על השמטת הפוסקים את הדין שאם אפה ובישל ביו"ט שחל להיות בע"ש סמוך לחשכה באופן שאין שום סברת הואיל כמ"ש תוס' פסחים מ"ז ויאסר המאכל מה"ת משום הכנה לרוב הפוסקים החולקים על הריצב"א בתוס' דס"ל דבאפיה ובישול לא שייך הכנה כיון שגוף הדבר כבר ישנו בעולם ואינו דבר חדש. וכיו"ב הקשה דאם בישל איסור דרבנן א"נ בעבר וריבה דברים בהערמה דאיתא דשרי בשבת לאחרים, וקשה דכל זה ליתסר משום הכנה מה"ת. ותימה שהוא עצמו הביא שם מהרמב"ן דהא דאין צורכי שבת נעשים ביו"ט הוא משום הכנה, וביאר שם דכוונתו על איסור מעשה ההכנה שהוא דין בפ"ע מלבד איסור אכילת מה שהוכן ביו"ט. והוכיח כן מגמ' עירובין ל"ח, וא"כ הרי שפיר י"ל דבאמת כ"ע ואף רמב"ן מודים לשי' הריצב"א אבל זה לא מהני אלא לגבי איסור אכילת הדבר אבל לאיסור מעשה ההכנה לא שייך סברת הריצב"א דסו"ס עשה חלק החדש של האוכל וה"ל הכנה לכ"ע. והשתא א"ש, דשפיר לא כתבו הפוסקים דנאסר, דאף להרמב"ן שכתב דצרכי שבת אין נעשים ביו"ט הוא משום איסור הכנה ר"ל איסור מעשה ההכנה אבל מודה הוא שאם בישל אין נאסר וכהריצב"א.

ועיין בבעה"מ ריש ביצה הוכיח דבאיסור הכנה שבת ויו"ט מכינין לעצמן מ"ש בעירובין ל"ח תחלת היום קונה עירוב ושבת הכינה לעצמה. וקשה מזה על רש"י שכתב דהכנה מטעם מוקצה וכ' הש"מ אליביה דאין שויו"ט מכינין לעצמן [והא דנולדה בו ביום מותרת ס"ל דלידה ל"ה הכנה] אכן למש"נ דהתם בעירובין אין זה איסור האכילה דהכנה אלא איסור פעולת ההכנה ובזה ודאי שבת מכינה לעצמה וק"ל. וארווחא בזה

דאף לרש"י יש עוד דין הכנה ששבת מכינה לעצמה והוא בכה"ג דהיינו איסור מעשה ההכנה שזה אינו ענין למוקצה כלל אלא מענין איסור מלאכה הוא. וא"ש בזה מש"כ רש"י דאכילת חול אינה חשובה ולכן לא מיתסרא משום הכנה, דלכאורה תמוה איך ס"ד לאסור סעודת חול הא כל ענין האיסור הוא לאכול ביו"ט מה שאינו מוכן אבל לאכול בחול איזה איסור שייך. ועכצ"ל דקושית רש"י היתה לאסור מעשה ההכנה ביו"ט ודו"ק.

מה ששאלת אם לפי דעת הרמב"ם בתשובתו נוסח 'המלמד תורה לעמו ישראל' אין מקום לענין מגידין. פשיטא, ובכלל אין מקום לענין מגידים לדעת הרמב"ם. אכן מה ששאלת מה פשר ענין מגידי שקר הנה ז"ל האריז"ל בס' הגלגולים ענין המלכאים המגידין לאדם את העתידות והסתרים והרזים הם נעשים ממצות של האדם ההוא כו' ויש מגידין אמיתיים לגמרי והם נעשים מתומ"צ הנעשים בשלימותם, ויש מגידים משקרים במקצת, כי אע"פ שהוא קדוש ושורשו מצד הקדושה, עכ"ז האדם גרם לו, אם היה כוונה רעה או דבר שקר באותו תורה או מצוה כו' הוא כלול מטוב ורע והטוב שבו אומר דברי אמת והרע שבו אומר שקר. יעו"ש באורך. וע"ע בהקדמת הגר"ח ז"ל לספד"צ בשם הגר"א עתה שרבו המתפרצים ובפרט בחו"ל א"א כלל שהיה כולו קדש קדשים בלי שום עירוב כלל ובפרט הגלויים אשר בלי תורה כו' ע"ש.

מה שכתבתי שס' אגרות רמח"ל משובש נתכונתי בעיקר למאמרי הקבלה שבו שיש שם שגיאות למאות בצורה המהוה תעודת קלון למו"ל ולרבו. ואף לוח פענוח ר"ת שבו, מלא עם הארצות.

בענין יחס החיד"א לרמח"ל אין לדמות את הרמח"ל לאחרת, שהוא לא היה לו רב ולא נכבד ומפורסם, והחיד"א חשבו לצעיר ונקלה שאין ראוי להזכירו.

מה שמנית בין החשודים בשבתאות לדעת תשבי גם את המרב"ך תמוה בעיני. וכמדומני כבר דברנו פעם בענין חשדותיו של תשבי בתומים ורמח"ל ור' קופל ועוד. שהן נובעות מחוסר ידיעה בקבלה. ושאלו היה תשבי מעיין בכתבי הגר"א היה מונה אותו בראש הרשימה.

הספר קדמות להרד"ל עם הוספות האדמו"ר מקאצק יש לי. אבל פוק חזי לח"ס בליקוטים שבסוף החו"מ סי' נ"ט כיצד הבין הוא דעת היעב"ץ וד"ל. ולענין סתירות הנמצאות בדברי היעב"ץ בזה. הנה גם הח"ס בתשו' הידועה בענין גילויי שערות הנשים החמור מאד ע"פ הזהר פ' נשא, ובודאי הדבר צריך פירוש ואכמ"ל. ודע, שרובא פ'

הרע"מ שעליו כוון היעב"ץ חציו ביותר הוא היה היותר נחשב בעיני הגר"א, וממש מסר נפשו על כל תג וקוץ מדבריו. ואילו ס' הזהר העיקרי שעליו היעב"ץ לא הרחיב פה ולשון, לא נחשב כ"כ בעיני הגר"א. ואכמ"ל בכ"ז.

בענין ס' בש"ר (=בשמים ראש) יתכן שצדקו דברי המרמ"ש ז"ל שעירב שם המחבר כמה תשובות אמיתיות של ראשונים וצ"ע.

והנני ידידו דוש"ת

שלמה

מכתב ב. בענין מצות שלוח"ק, שחיטה, סתם ואח"כ מחלוקת, הרמח"ל, שו"ת בשמים ראש

ב"ה

ליקירי וחביבי, בר פחתי ובריבי, צעיר רודם, אל בית אלקים מדדם, מר ליפא גלדוורט נר"ו.

שוכט"ס.

שני מכתבך, מזאת חנוכה, ומג' פ' ויחי, הגיעוני במועד. וכבר לקחתי לי מועד להשיבך מלין, אבל בינתים נהייתי ונחליתי ל"ע בחולי שבר מעיים והוצרכתי לעבור ניתוח וב"ה שהחלימני וקיימני ברוך הגומל לחייבים טובות. ועתה אכתי לא פלטינא והנני יושב אהל, ואהי' מתהלך בקרב ביתי, זה כמה ימים, בפקודת הרופאים עד שובי אי"ה לאיתני. עמך איפוא הסליחה אם יבאו דברי בקצירת האומר.

בענין שלוח הקן. הנה בדבר שאלת החו"י נ' פשוט דאם אינו רוצה לזכות בבנים א"ח בשלוח ודלא כחו"י וכן הסכים החזו"א בהל' שלוח"ק עיי"ש ראייה מן הגמ'. וגדולה מזו עיין בסהמ"צ לרס"ג מל"ת קל"ז שהוכיח מד' הראשונים דשלה"ק אינה מצוה כלל אלא גדרה כמצות השבת גזלה לתקוני הלאו דלא תקח.

בענין ד' הח"צ ודאי צדקו ד' המנ"ח בהבנת ל' רש"י בחומש שבא לשלול הבנת הח"צ בתיבות על הבנים, שאם אמנם פשוטו של מקרא היה משמיע כן, אבל כבר הוכיח המנ"ח שם מן הגמ' שז"א אלא אף בלקיחת האם לבדה עובר בלאו. ולא ידעתי למה הוקשה בעיניך הבנה זו בדברי רש"י.

בענין ד' הט"ז יו"ד סי' א' כמדומני שכבר הרחבנו פעם הדיבור בזה בגדרי מצות שחיטה אם היא הכשר או מצוה ושלדעת הרמב"ם באמת היא מצוה ולא הכשר, וכך הדעת נוטה לכאן, שאלמלא ציוותה תורה על השחיטה לא היתה אוסרת נבלה, ולא שהשחיטה באה להוציא מידי נבלה.

איני יודע מה הרעש בד' תוס' ריש ביצה בענין סתם ואח"כ מחלוקת, ולשם מה צריך חפוש ובדיקה בזה. נכון הדבר שלא מצינו כיו"ב לקרות למחלוקת ת"ק עם תנא פרטי, סתם ואח"כ מחלוקת. אבל מה בכך אם מצאנו זה רק כאן, אבל הרי הדבר נכון מצד עצמו דכיון דסתם לן ר' ושנה לנו דברי הת"ק בל' סתם, למימר דרבים ניהו, ויש לזה כח של רבים ויחיד וכמ"ש התוס'.

בדבר השמטת החיד"א את הרמח"ל מה ענין רמח"ל אצל התומים, התומים היה זקן ויושב בשיבה מפורסם בכל קצוי תבל. משא"כ הרמח"ל ז"ל הי' צעיר לימים ולא נודע כלל, וכל מה שהיה החיד"א עשוי לשמוע אודותיו היה רק לגנאי. ובפרט שרודפו הגדול היה הר"מ חאגיז שהי' מחכמי א"י ומקובל מאד על החיד"א ומסתמא האמין בו בכל לב. ורק בדור הבא התחילו לאט לאט להמוג ערפלי החשדות והרנונים מסביב להרמח"ל ז"ל. – הסיפור מהאזה"ח והחיד"א שקר כמובן.

ספר אגרות רמח"ל (גינצבורג) אין בו שום זיוף והכל אמת. אבל בהוצאה ראשונה (שאותה ראיתי לפני 20 שנה בערך, נפלו שגיאות לאלפים. והתפלאתי אז מאד על מו"ל מלומד וד"ר (וגם נתן ספר לבדיקת רבו הפרופ' שלום כמ"ש בהקדמה) שלא מצא ידיו ורגליו בקריאת הכת"י. מסתמא כבר תוקנה ההוצאה שלמראה עיניך. – יצויין שיהודי א' בירושלים מחסידי שומרי אמונים ליקט אז הרבה מכתבים מתוך הספר הנ"ל והדפיסם מחדש בצורה מתוקנת בשם ירים משה.

בענין הס' בשמים ראש הנה אע"פ שגדולים וטובים שידעו על מעשה הזיוף (לאפוקי הגרע"א שלא ידע כלל מענין הזיוף ולכן ציין אליו הרבה, הוא וגם בנו הגרש"א ז"ל [שעליו יש לתמוה מאד כיצד זה לא ידע או עשה עצמו כלא ידע מזה ואכמ"ל] ואף העתיקו דינים ממנו להלכה) בכל זאת לא מלאם לבם לדחותו מכל וכל (וע' אור שמח פ"ה משבת ה"ד כתב שם סברת הבש"ר ג'דלא שייך חזקת שבת או חזקת חול וכ' וז"ל וסברא זו נזכרה בתשובה מיוחסת לקדמונים). אבל

ב. [תשל"ח].

ג. כאן יורד לתחתית המכתב לאחר הפסק חותמת הדואר.

הדברים נראין כי הכל מזויף מהחל ועד כלה ועכ"פ כולן בחזקה זו עומדין עד שיוודע באיזה תשובה שאינה כן, ולא כמו שכתבת איפכא שרק תשובות בודדות מזויפות שז"א כמבואר לכל מעיין.

ובזה אשים קנצי למילין ושלומך יסגה כנפשך ונפש ידיך דש"ת

שלמה

א' לסדר למען תהיה [תורת ה' בפיך]

מכתב ג. ענני הכבוד, מצות ישוב הארץ

ב"ה

ערב חג הסוכות תשל"ג ירושת"ו

לחביבי, איש כלבבי, ליש ולביא, בר פחתי ובריבי, ליפא גולדווערט נר"ו נר המערבי, יאיר ויהי זורח, עד עמוד כהן ונביא.

רב שלום עד בלי ירח.

מכתבך מיום ד' דסליחות הגיעני ערב שבת שובה ועמך הסליחה על כי אחרו פעמי תשובתי עד היום. כי מכיון שכתבת ששלחת קודם לזה מכתב והוא בדרך הייתי כל יום יושב ומצפה ואומר השתא הוא דאתי. אולם עכשיו ערב החג אמרתי לאו אורח ארעא הוא ואנקוט בידי כותבת כלשהי.

חן חן לך על הברכות ואיחולך הטובים, הבאים מקרב איש ולב עמוק. והנה ברך לקחתי וברך ולו אשיבנה, יה"ר מאדון המערכה, לחדש עליך שנה טובה ומבורכה, ברוב אושר והצלחה, ותגדל בתורה מתוך הרוחה, להגדיל תורה ולהאדירה כהלכה, אשרי שלו ככה.

ואכתוב לך מילתא זוטרתא מענינא דיומא. ביבמות ע"א ב' במדבר מ"ט לא מהול כו', משום דלא נשיב להו רוח צפונית, מ"ט, איבע"א משום דנזופים היו, ואיבע"א דלא נבדור ענני כבוד. ובתוס' נזופין היו אור"י ממעשה מרגלים ולא כמ"ש בקונ' ממעשה

העגל שהרי מחל להם הקב"ה וא"ל סלחתי שאח"כ נעשה משכן והשרה שכינתו ביניהם עכ"ל, ונ' בד' רש"י, דהגר"א כ' מ"ט עושין סוכות בט"ו תשרי והלא זכו לענני כבוד בניסן אלא בחטא העגל נסתלקו העננים ולא חזרו עד ט"ו בתשרי שהתחילו להקים המשכן. ולכאו' קשה א"כ מ"ט לא מלו כל אותן ימים שלא היו שם ענני כבוד וא"כ נשבה להם רוח צפונית, שהרי בטל הטעם דלא נבדור ענני כבוד. והתשובה היא שכל אותן הימים ג"כ לא נשבה ומן הטעם הב', משום דנזופין היו. נמצא שב' התירוצים שבגמ' משלימין זא"ז, דעכ"פ לא נשבה רו"צ, אי משום דלא נבדור, ואי משום דנזופין היו ודו"ק.

מתוך כתלי מכתבך ניכר שההכרעה היא לצד ההשארות בחו"ל, וחבל. על הוריק שיחיו לדעת, כי בזה"ז אין כל היתר גם להם לישאר בארץ העמים. ואם קשה עליהם פרידתך, עצתם אמונה, כי יעלו גם הם לציון ברנה, מקום שלא זזה משם השכינה, ארץ אשר עיני ה' בה מראשית ועד אחרית השנה.

ואחתום מעין הפתיחה בכל חותמי ברכות שבמקדש לך ולהוריק שיחיו ולכל אשר לך.

ידידך דוש"ת

שלמה פשר

מכתב ד. הערות ריש מס' מכות, דין שומע כעונה בתק"ש

ב"ה.

ליקירי וחביבי ליפא נר"ו.

ב' מכתביך הגיעוני בזאח"ז ושמחתי לשמוע משלומך הטוב כה ישפות ה' לך שלום מעו"ע. אכתוב לך כמבוקשך איזו הערות בריש מכות. תוס' מכות ג' כ' דפשוט דאין חיוב הזמה אלא בהזמה אבל לא במודה ואומר עדות שקר העדתי ואפילו למ"ד ע"ז ממונא. מיהו מסתימת ל' רש"י שם לא משמע כן וכ"מ ברמב"ם פי"ח ה"כ דלמ"ד ע"ז ממונא שייך חוב כאש"ז במודה ע"ש. וכ"כ בש"מ ב"ק ה' בשם הר"י מלוניל. וקשה ע"ז מב"ק ע"ד בבא הרוג ברגליו למה א"ח הזמה וצ"ל דא"ח הזמה אם נתבטל הפס"ד מאליו וא"צ שב"ד יבטלוהו (וכגון בבא הרוג ברגליו דמיד מתבטל הפס"ד מאליו). והטעם לזה

נ' בב' אנפי, א' ע"ד הפשט, והוא עפמ"ש קמאי (ע' אברבנאל) בטעם הדין דהרגו אין נהרגים דהוא משום זילותא דב"ד. א"כ י"ל דאף בלא הרגו שייך זילותא דב"ד בהענשת בגוונא של בא הרוג ברגליו שנתבטל הפס"ד מאליו, משא"כ אם ב"ד הם הם שמשנים ומבטלים הפס"ד ומצינו סברא זו באחשורוש כי כתב כו' אין להשיב אבל אפשר להפוך הפס"ד על שכנגדו ואזי אין זילותא בענישת העדים וזה מושכל לע"ד (ויל"ע בזה מגמ' ב"ב ל"א ואכמ"ל).

טעם ב' נ' בהקדם ד' הר"י מלוניל הנ"ל בב"ק שהוסיף שם דברים תמוהים מאד שכ' דעדים שהודו ששיקרו אזי למ"ד ע"ז ממונא מתבטל הפס"ד והם חייבין בכאש"ז אבל למ"ד ע"ז קנסא א"ח ע"פ עצמן ואין הפס"ד מתבטל. וזה תמוה מה ענין דין כיון שהגיד להיות תלוי אם ע"ז ממונא או קנסא (מלבד מה שקשה דדבריו נגד הגמ' מכות ג' שאמרו בפשיטות כל כמיניה כיון שהגיד כו' וזה אף למ"ד ע"ז ממונא). ונ' עפ"ד הקובץ בכתובות"ה אות ק"ח בטעם מ"ד ע"ז ממונא דגדר חיוב כאשר זמם הוא דהפס"ד נהפך מעל הנידון לראש העדים ע"ש ובאמת ד"ז מפורש ברש"י סנהדרין מ' ב' דכתב דפרשת ע"ז מיירי במעידין על רציחה מדכתיב נפש בנפש ותוס' תמהו ע"ז וביאר הרש"ש דמדכתיב עין בעין דע"כ פירושו שהעידו עליו שסימא עין חברו א"כ ה"נ נפש בנפש פירושו שהעידו עליו שהרג את הנפש עשה"ט ולפ"ז ע"כ פירושא דקרא הוא דעונשם לראותם כאילו הם הרגו את הנפש וכאילו הם סימאו עין וכו'. ודו"ק היטב.

ומעתה הנה הטור כ' הטעם דמהימנינן לבתראי שהם מעידים על גופן של העדים הראשונים ולא שייך לומר מאי חזית דסמכת אהני דהראשונים נחשבים בעלי דברים ואינם עדים להעיד על עצמן, וקשה תינח בנוגע להענשת העדים אבל בנוגע לביטול הפס"ד [בתורת ודאי ולא בתורת ספק כבהכחשה] מ"ט נאמנים, אעכצ"ל דביטול זה בא מאליו כתוצאה מדין ועשיתם לו כאשר זמם שפירושו הוא העברת הפס"ד מהנידון אל ראש העדים כנ"ל ועי"ז מתבטל פסה"ד מהנידון ודו"ק. וא"ש בזה מ"ט כאש"ז ולא כאשר עשה כיון שכבר אין שם פס"ד להיות נהפך על ראש העדים. וא"ש ג"כ מש"כ הר"י מלוניל דאם ע"ז ממונא וחייבין ע"פ עצמן מתבטל הפס"ד, פי' שלצורך הענשתם מועבר הפס"ד מהנידון אליהם משא"כ אי א"ח ע"פ עצמן אין הפס"ד מתבטל דכיון שהגיד א"ח ומגיד ודו"ק – והנה מש"כ הקובץ גדר זה של היפוך הפס"ד רק למ"ד ע"ז

ממונא נ' דזה לכ"ע אלא מ"ד ע"ז קנסא ס"ל דהיפוך זה עצמו קנס הוא ולכן א"ח זה ע"פ עצמו. – והנה כ"ז ביארנו לד' הטור שיש סברא בדין ע"ז כנ"ל וזה לאבוי אבל לרבא דס"ל ב"ק ע"ה ע"ז חידוש, דמאי חזית כו' א"כ לס"ל כ"מ שהארכנו (ובמק"א הארכתי יותר בנקודה זו). והשתא ל"ק מד' הגמ' במכות שהקשו כל כמיניה כיון שהגיד דזה הקשו לרבא דאיהו הוא דאמר באומר עדות שקר העדתי ודו"ק.

קשה העידו על א' שחייב מלקות והוזמו יתחייבו תשלומי חבלה ונ' מכאן ראייה לד' הגר"ח בהל' טוען דחבלות אין חיובן בגדר תשלומי הפס"ד ע"ש.

תוס' ג' ב' ד"ה ושמואל אהא דהקשו בגמ' מוכר ע"מ שא"ל אונאה מ"ט לה"ל מעמשכ"ב ואילו ע"מ שלא תשמטני שביעית ה"ל מעמשכ"ב, תמהו דל"ד דבשביעית ודאי קעקר משא"כ באונאה. ונ' דהנה כבר תמה בחי' הגרי"ז פ"ו מהל' נחלות מה סברא היא לחלק בין ודאי קעקר או לא, הלא ע"כ בהכי איירינן שאח"כ נמצא שהיה באמת עקירה ומאי נ"מ מה של"ה מקודם ודאי שיעקור ולמד מזה דיסוד הדין דמעמשכ"ב ת"ב אין הפשט דחסר לו הכח להתנות אלא דין חלות של ביטול והפקעה הוא ע"ש היטב, ונראה דז"א אלא לר"מ דס"ל אפי' בדבר שבממון ת"ב דבזה באמת אינו מובן מ"ט ת"ב דא"א לומר משום חסרון כח להתנות דהא מהני מחילה וכטענת ר' יהודה אעכצ"ל דלר"מ הוא דין מיוחד של הפקעה אבל בדעת ר' יהודה נ' פשוט דהטעם דמעמשכ"ב ת"ב אינו אלא משום חסרון כח ולכן בדשב"מ תנאו קיים וז"פ ומעתה מובן דמ"ש בגמ' ב"מ נ"א ע"כ ל"א ר"מ אלא היכא דודאי קעקר, זהו רק לר"מ אבל בדעת ר"י אין באמת מקום כלל לחילוק זה וא"ש קושית התוס' ודו"ק ונכון.

מה שכתבת בענין תקיעת שופר שהוא גדר שומע כעונה נכון מאוד וכמדומה שכבר דיברנו מזה, דיש להצדיק שיטת ר"ת דהמצוה התקיעה דבזה מובן שפיר הא דבעינן תוקע בר חיובא וכונת שומע ומשמיע דזהו מדין שומע כעונה, פי' דתקיעת שופר הוא מין ממניי הדיבור שהוא דיבור למרחוק להודיע דבר או להקהיל הקהל וכיו"ב כדמפורש בקרא והכא הוא מין דיבור של התרעה ובקשת רחמים וכמ"ש שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים. (והטעם לסוג דיבור זה דוקא מבואר במדרש שהוא כענין השמעת סיסמא מוסכמת עם השופט מראש שלא יבין הקטגור ואכמ"ל). משא"כ לפ"ד הר"מ דהמצוה השמיעה מאד קשה להסביר מ"ט בעינן כונת שומע ומשמיע ולומר דהם ב' דינים ג"כ תמוה מה שייך ב' מצות בזה וצריך הגדרה. (ובאמת אף בדיני שומע כעונה צ"כ רב ד"ז ועם כל אריכות החזו"א בחאו"ח סכ"ט אכתי אינו מובן למה צריך כונה פרטית דמשמיע להוציא את פלוני כדמוכח

בגמ' ר"ה כ"ט ובשו"ע תקפ"ט (ע"ש במ"ב סק"ז). והלא יש כבר חפצא של ברכה וגם כונת משמיע ודו"ק (צ"ע). ובזה אשים קנצי למלין ואחתום בכל חותמי ברכות שבמקדש

ידידו דוש"ת

שלמה

כ"ד תשרי תשל"ה ירושלם

מכתב ה. ענין קרבן פסח, סוד ביעור חמץ

ב"ה אור לג' ירושת"ו

לחביבי ויקירי ליפא נר"ו יאיר ויהי זורח, רב שלום עד בלי ירח.

רבת שבעה לה נפשי עונג ושמחה לקבל פ"ש ממך ע"י אחי הרמ"צ שליט"א בשובו לביתו. רב תודות לך על מסירותך הגדולה עבורו, זכות המצוה הגדולה תגן עליך באלף המגן ותתברך מאדון המערכה, ברוב טובה וברכה, אושר והצלחה, והיתה הרוחה. אין לשער גודל הכרת הטוב אשר ירחש לב אחי הרבנים שליט"א עבור חסדך עמהם. תשוח"ח לך עך דורונך היפה עט דודים, ועל הכל אנחנו מודים.

אני חייב לך עדיין מענה על מכתבך מיום ג' ויקהל. אולם גמירי בעתיקי קשה ובפרט שכבר עבר זמן הפורים ואנו עומדים ערב י"ד שחל בשבת ע"כ אכתוב לך מילתא זוטרותא מענינא דיומא.

בפסחים פ"ג ב' דרש אביי מעולת שבת בשבתו שאין חלבי חול קרבין ביו"ט ויליף מינה בק"ו שאין נותר נשרף ביו"ט. ופירש"י דהא האי ק"פ קרבן חול הוא ע"ש, משמע דרק משום כך נותר ידידיה אין נשרף ביו"ט, והקשה בבית הלוי ח"א סי' ל"ג דא"כ י"ד שחל בשבת יהא נותר של ק"פ נשרף ביו"ט דומיא דאימוריו שנקטרין אז ביו"ט (פסחים נ"ט ב') וזו לא שמענו ע"ש. וכתב ואין לומר דמודה ר"ע (דדרש שבת קי"ד כא"ב) לדרשא דחזקיה דדרש ליתן בקר שני לשרפתו ומינה ידע לאסור אף בנותר דשבת לשורפו ביו"ט, דודאי ר"ע לא דריש כחזקיה שהרי בברכות ט' אמרינן דלר"ע איצטריך הזה דאלה הו"א דבקר פירושו בקר שני והיה הפסח נאכל ב' לילות ויום אחד עי"ש, ואי נימא דר"ע אית ליה דרשא דחזקיה א"כ היכי ס"ד דבקר דאכילה פירושו בקר שני א"כ

בקר דשרפה למה לי ודו"ק. אעכצ"ל דלא כרש"י ואין לדמות שרפת נותר להקטר חלבים דנהי דחלבי שבת קרבים ביו"ט אבל נותר דשבת אין שום סברא להתיר שרפתו ביו"ט, שאין שרפת הנותר מתייחסת אל הקרבן כלל, אלא כל נותר טעון שרפה וכל אנפי נותר שווים. עכ"ד ביה"ל.

ונ' ליישב ד' רש"י, דהנה הביה"ל שם כתב ליישב מה עביד ר"ע בבקר דשריפה דידרוש ליה כדרשת המכילתא הובאה בפירש"י פרשת בא ליתן תחום לבוקרו של בקר, ופירש"י שלא תאמר דבקר הוא נה"ח אלא עה"ש. מיהו כבר תמה מאד הביה"ל שם מהיכת הו"א דבקר הוא נה"ח, מה שאין כן בכל התורה כולה. לכן נראה דרש"י בגמ' הדר ביה ולא יפרש כן דרשת המכילתא אלא יפרשנה עפ"ד הגמ' (יומא כ' זבחים פ"ו) בענין תרוה"ד דרש"י בבקר בבקר ליתן בקר לבקר והתם הפירוש הוא דמקדימין מחצות, וא"כ ה"נ יל"פ כן, ואתיא כראב"ע. ואיצטריך ג"ש דדרש ראב"ע ואיצטריך האי קרא, דאי מג"ש הו"א דמאכילה הוא דאינתיק בחצות אבל אכתי לא אינתיק לשרפה עד צפרא וכל' התוס' בסוגיין (א"נ הו"א יותר כדרך שכתב האור"ש דאף לראב"ע אוכלין אחר חצות אלא לא בתורת פסח אלא בתורת קרבן) על זה בא קרא דבקר דשרפה לומר דכ"ז ליתא אלא הך בקר פירושו חצות. ואיצטריך נמי ג"ש דאל"ה ל"ה ידענן דההקדמה היא חצות ממש, דע"ש ביומא וזבחים בפירש"י שאין הזמן מסוים ומסרו הכתוב לחכמים ובלבד שלא יקדימו טפי מחצות. אבל כאן בא הג"ש וייחד חצות דוקא ודו"ק.

ומעתה נראה ליישב קו' הביה"ל ונקדים מש"כ כאן רש"י דס"ד דנאכל הפסח לב' לילות ויום אחד דאין הפי' שיאכל ביום אלא לומר שאין נפסל אז וע"ש בהגהות הב"ח הביא דברי רשב"ם פסחים ק"כ דנחלק ואמר דמה דממעטינן בסוגיין כלילה הוא נאכל ולא ביום הוא רק למעוטי יום י"ד ולא יום ט"ו. ונראה דלא משום הך מיעוטא כ"כ רש"י אלא משום דכתיב בחפזון ודרש ר"ע עד זמן חפזון דישאל וכן ר' יהושע דרש שאוכלין עד מועד צאתך ממצרים וקשה דא"כ איך אמר דאלמלא הזה הוה ס"ד שייאכל טפי, אע"כ הכי הוה ס"ד שנתנה תורה ב' גבולים לאכילה, א' בשעת צפרא דט"ו ואח"כ יש עוד אכילה ליל ט"ז ודו"ק.

ומעתה נראה דודאי ר"ע דריש כחזקיה ומינה ידע דנותר דשבת נמי אינו נשרף ביו"ט, אבל כל זה לבתר דדרש הזה, אבל לולא הזה הוה ס"ד למידרש בקר דשרפה כהמכילתא ליתן בקר משעת חצות אבל לא חצות דט"ו כראב"ע אלא חצות דט"ז, דס"ד דנאכל ק"פ ב' לילות והיינו ליל ט"ז רק עד חצות, וע"ז אמר הא כתיב הזה דאין נאכל ב' לילות

ומעתה שוב א"א לדרוש בקר דשרפה כהמכילתא דא"כ נצטרך לומר דנאכל רק עד חצות ט"ו כראב"ע וזה א"א דהא כתיב חפזון וכתוב מועד צאתך דעד אז נאכל, אע"כ דרשי' בקר דשרפה בענין אחר והיינו כדחזקיה, ודו"ק. ומה שהקשה הביה"ל על רש"י מה סברא היא, י"ל בהקדם ד' הירושל' פכ"ש דיהיה ס"ד שם דחלות תודה שנעשו נותר ונתחייבו שרפה ואח"כ הגיע זמן ביאור חמץ תהא השבתתן בכל דבר ותמה מהר"י ענגל בס' לקח טוב מהיכ"ת יפקע חיוב השרפה ע"י שנעשה אח"כ אסור מחמת חמץ, ובהסכת הגאון בעל כוכב מיעקב שם כ' דאשכחן כיו"ב בירושל' נזיר דנזיר שנצטרע פקע אסוה"נ דשערו, ויש לדחות, דאסוה"נ דשער נזיר הוא מצד קדושה ומצד שעתידי לישלח תחת הדוד ומש"ה אי נצטרע שפיר פקע איסורי' משא"כ חיוב שרפה דנותר מהיכ"ת יפקע. ונ' בהקדם הגמ' יבמות ע"ב ב' א"ר יוחנן נותר בזמנו נשרף רק ביום ושלל בזמנו אף בלילה ואף ר"א בן פדת שנחלק עליו הוא רק מחמת ריבוי דקרא א"כ משמע דיש ענין מיוחד בשריפת נותר בזמנו (ודומה למילה שאע"פ שנתרבה שגם מילה שלא בזמנה צריכה יום אבל מ"מ הלא מילה בזמנה הוי ענין מיוחד מה"נ כן). וצריך ביאור.

ועו"ק דהתוס' שם כתבו דאף בפסח דאין נשרף ביו"ט אלא ביום ט"ז ה"ל ט"ז זמנו וצ"ב. ונ' מכל זה דשרפת נותר בזמנו אינו דין שרפה בעלמא אלא ה"ל ענין להקרבה וכאילו הוא גמר הקרבה, ושם הקרבן עליה. וא"כ א"ש ד' הירושל' דשפיר ס"ד דאם נפסל שנאסר באיסור חמץ פקעה מצותו ודו"ק. ומעתה שפיר סבר רש"י דדמי שרפת נותר להקטר חלבים ודו"ק.

[...]

זכרני שהגר"ש נטנזון ז"ל רומז מאד באיזה מקום על מהרצ"ח ועל המדפיסים שהכניסו הגהותיו בש"ס. אפשר יהא למצא זה בספר תולדותיו של מהרצ"ח.¹

ואיסיים בדבר אגדה כלשהי, הנה ידוע מס"ק דביעור חמץ רמז למחיי הסט"א שהיא עמלק, והנה בזהר פינחס רמ"ט ברע"מ ב"ד ניסן ימחה זרעו של עמלק וז"ש כי יד על כס כו' וכ' הספרים שז"ש (ר"ה ל) לאיבני בחמיסר, דקיי"ל (סנה' כ) דלמחות זרעו של עמלק קודם לבנין ביהב"ח לכן זה יהיה ב"ד וזה בט"ו. והנה ב"ד שחל בשבת שא"א

1. עיין בס' תולדות מהרצ"ח מאת ד"ר מאיר הרשקוביץ (תשל"ב) עמ' תמ"ה, וראה שם בהג"ה 493 שציין למהד' חמישאה בשם 'יוסף דעת' סימן כ"ו

לבער החמץ אזי א"א להתקיים תמחה את זכר עמלק אזי מסוגל להתקיים כי מחה
אמחה כו' בב"א.

ואחתום מעין הפתיחה בכל חותמי ברכות שבמקדש ואת חג המצות תחוג בדיצות
כנפשך

וכנפש ידידך דוש"ת

שלמה'